بسم الله الرحمن الرحيم

پرتوها :یون ساز و پرتوهای غیر یون ساز

- .پرتوهای غیر یون ساز به دلیل نداشتن انرژی کافی قادر به خارج کردن الکترون ها از اتم وتبدیل آن ها به یون ها نیستند.
- پرتوهای یون ساز پرتوهایی هستند که انرژی کافی برای یونیزه کردن اتم ها وشکستن پیوندهای شیمیایی دارند

اثرات تخریبی پرتو ها

- پرتوها اثرات مخرب و زيانباري به صورت مستقيم وغير مستقيم و بطور زودرس و ديررس بر انسان دارند.كه اغلب اين آثار زيان بار بدون احساس درد يا اثر موضعي فوري مي باشد و ممكن است حتي مدتها پس از پرتوگيري بروز نمايد
- تشخیص و درمان به موقع ضایعات ناشی از پرتوهای یون ساز باعث کاهش عوارض حاد و مزمن خواهد شد

لزوم شناسایی پرتوها در محیط کار

- پرتو ها در محیط مناسب ،آثار الکتریکی ، شیمیایی، نورانی ، گرمایی و...ایجاد می نمایند و به منظور ارزیابی خطرات بالقوه ناشی از پرتوها و نیز برآورد میزان آسیب بیولوژیکی ناشی از پرتوها کاربرد آشکارسازها ضروری است .

طیف امواج الکترومغناطیس

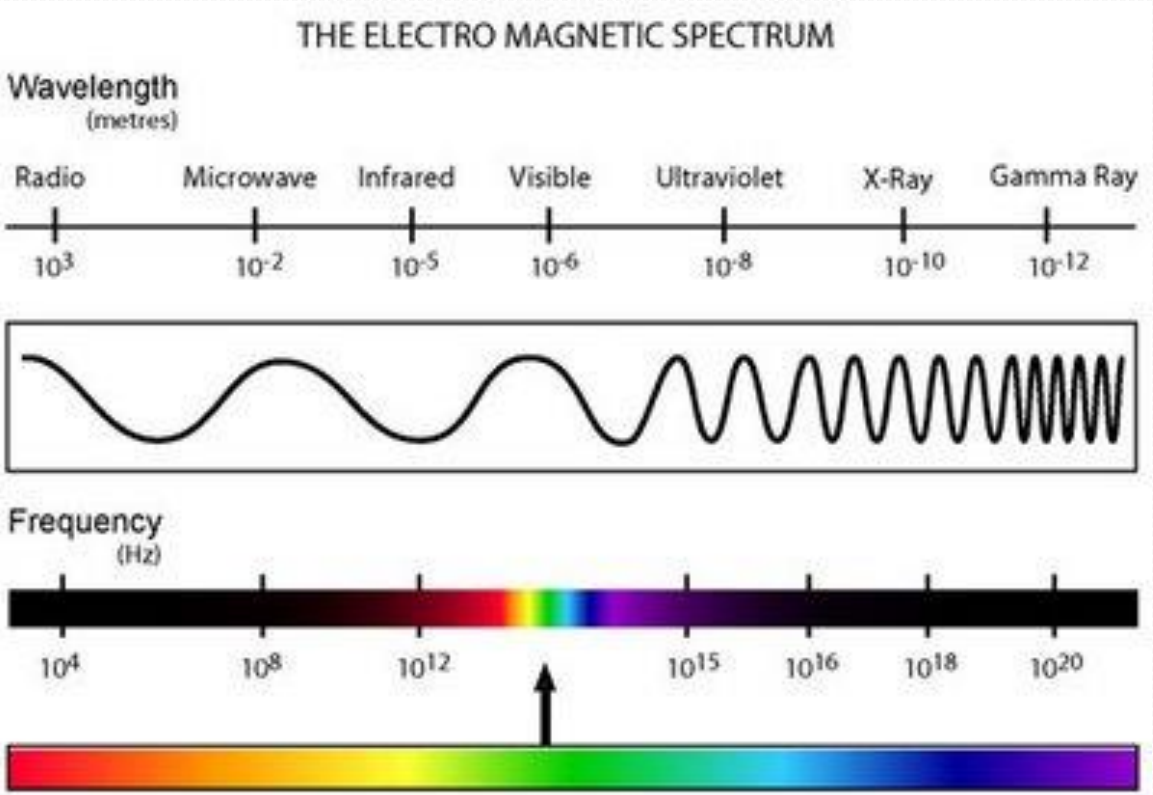

اشعه مادون قرمز(Infrared radiation)

- در طیف الکترومغناطیس بین نور مریی و امواج رادیو فرکونسی قرار دارد.
- طول موج بین ۷۵۰ تا ۳ میلیون نانومتر و دارای ۳ باند A,B,C
- مواجهه:

۱-نور آفتاب

۲- درمواردیکه از این اشعه برای تولید انرژی گرمایی استفاده میشود مانند جوشکاری، شیشه گری، کار با کوره

اثرات مواجهه با اشعه مادون قرمز

- مواجهه حاد با شدت زیاد با امواج کوتاهتر از ۲۰۰۰ نانومتر - --> آسیب حرارتی به قرنیه، عنبیه وعدسی چشم – آسیب پوستی با ایجاد سوختگی حاد با افزایش پیگمانتاسیون (تیرگی پوست)

- مواجهه با این اشعه بویژه در شیشه گران وکارگران کوره با ایجاد کاتاراکت همراه می باشد.

اشعه ماورای بنفش (ultraviolet radiation)

- در طیف الکترومغناطیس بین نور مریی و امواج یونیزان قرار دارد.
- طول موج بین ۱۰۰تا ۴۰۰ نانومتر و دارای ۳ باند A,B,C

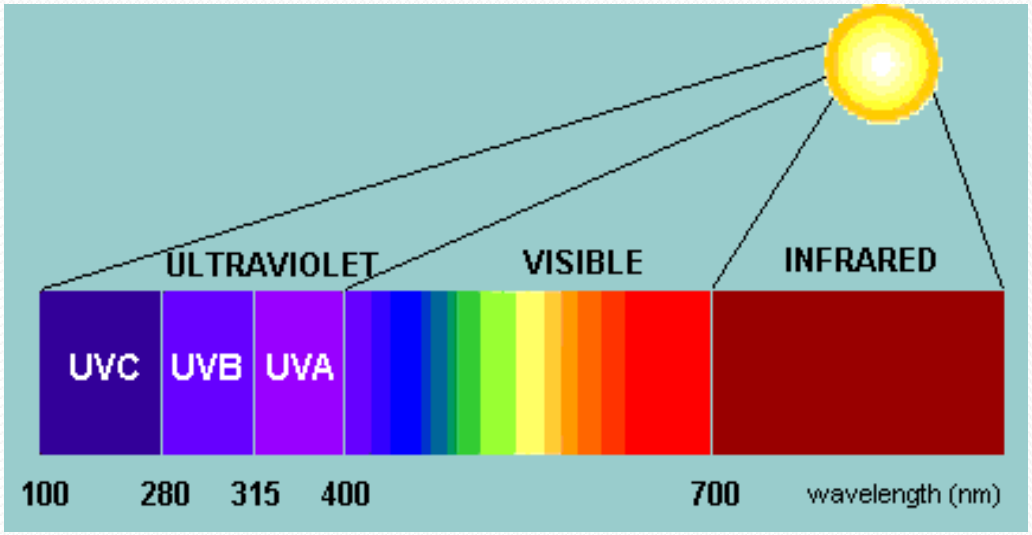

مشاغل در معرض UV

- **نور طبیعی خورشید:** کشاورزان- باغبانان- ماهیگیران- کارگران راه آهن- پلیس-پرسنل نظامی-کارگران ساختمان سازی و .....

(بیشتر آسیبهای ناشی از uv در این گروه بواسطه مواجهه با نور خورشید درساعات پیک ۱۰ صبح تا ۳ بعد از ظهر رخ می دهد.)

- **جوشکاری (arc welding)/برش با شعله(torch cutting):** جوشکاران- کارگران خط لوله- برشکاران لوله و...
- **Uv میکروب کش:** پزشکان- پرستاران-دندانپزشکان-تکنسین های آزمایشگاه- آرایشگران و...
- **کار با لیزر:** پرسنل آزمایشگاه
- **پروسه های خشک کردن و curing:**چاپگران- نقاشان- لیتوگرافان – کارگران پلاستیک و...

فاکتورهای موثر در شدت اثرات ناشی از مواجهه اشعه ماورای بنفش

۱- مدت مواجهه

۲- شدت اشعه

۳- فاصله از منبع تولید اشعه

۴- میزان آگاهی فرد درمعرض نسبت به منبع و سطح انتشار اشعه

انعکاس از آب و برف باعث افزایش شدت تماس می شود.

اثرات مواجهه با اشعه ماورای بنفش

۱- اثرات چشمی

۲- اثرات پوستی

اثرات حاد چشمی مواجهه با اشعه ماورای بنفش

❖ کاتاراکت:

- مواجهه شدید با طول موجهای ۲۹۵ تا ۳۲۰ نانومتربدلیل ایجاد اثرات فتوشیمیایی و حرارتی در عدسی سبب ایجاد کاتاراکت درعرض ۲۴ ساعت ازمواجهه می شود.
- درمان: جراحی

اثرات حاد پوستی مواجهه با اشعه ماورای بنفش

❖ آفتاب سوختگی:

- شایعترین اثر حاد مواجهه با uvاست که در اثر واکنش با مواد فعال نوری در پوست ایجاد می شود.
- ۲ تا ۲۴ ساعت پس از مواجهه قرمزی پوست رخ میدهد که این قرمزی بدنبال مواجهه با طول موجهای ۲۹۰ تا ۳۲۰ نانومتر شدید تر بوده و با ادم، تاول، پوسته ریزی، تب و لرز وتهوع و به ندرت کلاپس عروقی همراه است.
- درمان آفتاب سوختگی و هر نوع تاول ایجاد شده حمایتی و علامتی وشامل استفاده از ضد درد های خوراکی و موضعی است.
- اکثر علایم ظرف ۴۸ ساعت فروکش می کنند.
- حساسیت به آفتاب سوختگی با رنگ پوست تغییر می کند.

Photoallergic reaction

Phototoxic reaction

واکنشهای فتوتوکسیک

فیتوفتودرماتیت: واکنشی است که در اثر مواجهه با UVA پس از تماس با گیاهان تولید کننده فوروکومارین(مانند کرفس، هویج، لیموترش و..) رخ می دهد.

اثرات مزمن پوستی مواجهه با اشعه ماورای بنفش

❖ پیری پوست:

– در کشاورزان و ماهی گیران در نواحی در معرض نور آفتاب مانند صورت، پشت گردن و دستها

– علایم: خشکی پوست،چین و چروک عمیق پوست، شیارهای پوستی برجسته، لکه لکه شدن پوست و تلانژکتازی

– در بیشتر تحقیقات، UVA مسوول اصلی آن بوده است.

اثرات مزمن پوست مواجهه با اشعه

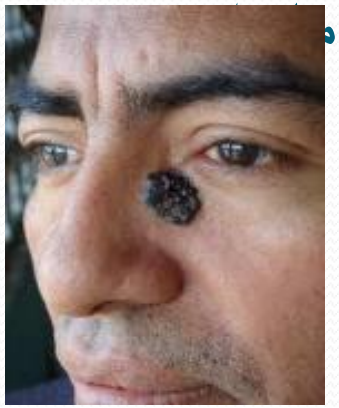

BCC

SCC

- اشعه UV در طول موج ۲۵۶ تا ۳۲۰ نانومتر آسیب رسان می باشد.
- مواجهه با UV پس از تماس با برخی مواد شیمیایی موجود در ترکیبات قیر (tar&pitch) سرطانزایی را تشدید می کند.

اثرات مزمن پوستی مواجهه با اشعه ماورای بنفش

افراد درمعرض خطر بیشتر:

-دارای پوست روشن

-دارای پوستی که به سختی برنزه می شود

-آفتاب سوختگی مکرر

-سابقه xeroderma pigmentosa: در معرض ابتلا به ملانوم بدخیم

پیشگیری از اثرات زیان بار امواج UV

۱- آگاهی افراد در معرض درخصوص مواد حساس کننده به نور آفتاب

۲- الزام جوشکاران به استفاده از عینک های محافظ و پوشش های صورتی برای حفاظت از چشم ها

۳- آموزش کارگران outdoor درخصوص استفاده از ضد آفتاب و لباسهای محافظ مانند کلاه

۴- معاینه دوره ای از جهت وجود ضایعات پیش بدخیم و بدخیم در افراد با تماس بیش از حد و دارای بیماریهای زمینه ای

اندازه‌گیری پرتوهای نوری و مقایسه با حد

پرتوهای نوری

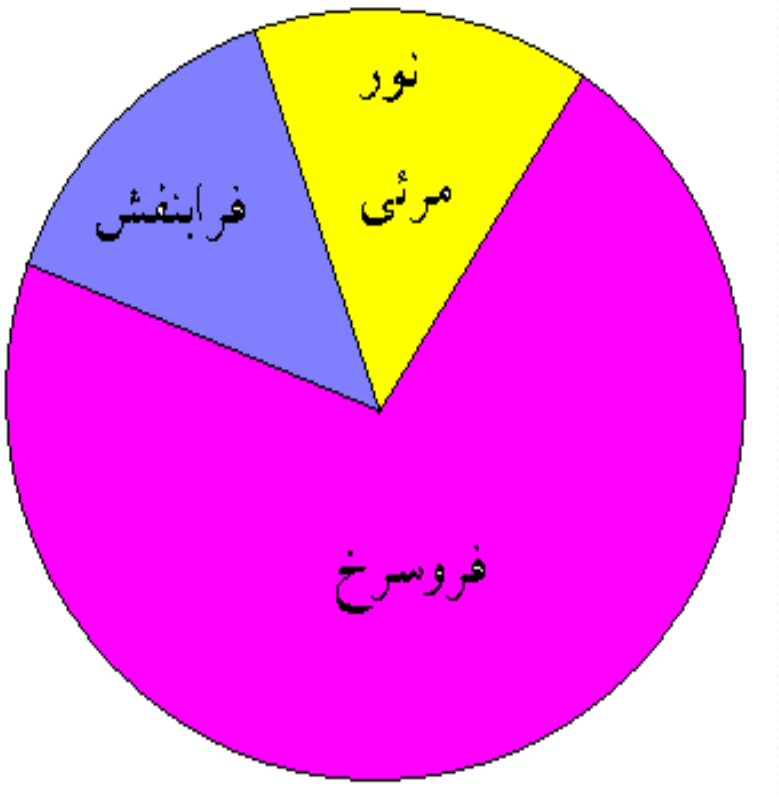

تعیین شدت پرتو

- برای تعیین *میزان خطرناکی پرتو*، لازم است، شدت پرتو در *محل قرارگرفتن* هرشخص به خصوص در محل قرار گرفتن چشم تعیین شود.

- در برخی شرایط می توان شدت پرتو را با دقت خوب محاسبه کرد.

- در اغلب موارد شدت پرتو باید با اندازه گیری تعیین شود.

تعیین شدت پرتو- محاسبه

- برای *منابع نقطه ای* شدت نور از رابطه زیر محاسبه می شود:

$$E = \frac{P}{A}$$

- E= شدت نور
- P= توان منبع نور
- A= مساحت سطحی است که تمام نقاط آن بطور همزمان از منبع موج دریافت می کنند.

- در اغلب موارد، محاسبه شدت نور توسط رابطه ی فوق دقت کافی نداشته و فقط تخمینی از شدت واقعی پرتو را بدست میدهد زیرا:

- انعکاس: نور از سطوح موجود در محیط
- جذب: نور توسط موانع موجود در مسیر نور
- یکنواخت نبودن تابش: منبع

بررسی میزان خطرناکی پرتوها در محیط کار

- میزان خطرناکی پرتو در محیط کار به طول موج یا بسامد و شدت پرتو در محل استقرار فرد بستگی دارد.

- برای اندازه گیری شدت هر نوع پرتو باید از دستگاه مخصوص همان نوع پرتو استفاده کرده و اعداد بدست آمده را با حدود پرتوگیری طبق استاندارد ملی ایران برای آن نوع پرتو مقایسه کرد و میزان خطرناکی پرتو در محیط را تخمین زد.

اندازه‌گیری پرتوهای نوری

- کمیت مورد اندازه‌گیری= چگالی یا شدت پرتو برحسب وات‌برمترمربع

- محل اندازه‌گیری= محل استقرار شخص (پوست و **چشم**)

- پرتوهای نوری با طول موج‌های مختلف و شدت یکسان اثرات مشابهی ندارند و میزان تخریب سلولی آن‌ها متفاوت است.

اندازه‌گیری پرتوهای نوری(ادامه)

- برای بررسی میزان خطرناکی پرتو باید شدت آن در هر طول موج در ضریب تاثیر طول موج بر بدن ضرب شود.

- حاصل‌ضرب چگالی(شدت) پرتو در ضریب تاثیر طول موج= چگالی(شدت) مؤثر پرتو

- چگالی(شدت) موثر کل= مجموع چگالی(شدت)های مؤثر

اندازه‌گیری پرتوهای نوری(ادامه)

- هرچه ضریب تاثیر پرتو بر بدن بیشتر باشد، پرتو اثر تخریبی بیشتری بر بافت دارد.
- برای بررسی خطرات پرتوهای نوری لازم است شدت مؤثر پرتو تعیین شود.
- چگالی(شدت) پرتو به نحوه‌ی تاثیرگذاری طول موج‌های مختلف بر بدن بستگی ندارد.
- چگالی(شدت) مؤثر پرتو به نحوه‌ی تاثیرگذاری طول موج‌های مختلف بر بدن بستگی دارد.

جدول حدود استاندارد برای پرتو های فرابنفش:

ردیف	طول‌موج به (nm)	ضریب نسبی تاثیر S_λ	حد برتو دریافتی به $\frac{J}{m^2}$
1	180	0/012	2500
2	190	0/019	1600
3	200	0/030	1000
4	205	0/051	590
5	210	0/075	400
6	215	0/095	320
7	220	0/120	250
8	225	0/150	200
9	230	0/190	160
10	235	0/240	130
11	240	0/300	100
12	245	0/360	83
13	250	0/430	70
14	254	0/500	60
15	255	0/520	58
16	260	0/650	46
17	265	0/810	37
18	270	1/000	30
19	275	0/960	31

ردیف	طول‌موج به (nm)	ضریب نسبی تاثیر S_λ	حد برتو دریافتی به $\frac{J}{m^2}$
20	280	0/880	34
21	285	0/770	39
22	290	0/640	47
23	295	0/540	56
24	297	0/460	65
25	300	0/300	100
26	303	0/120	250
27	305	0/060	500
28	308	0/026	1200
29	310	0/015	2000
30	313	0/006	5000
31	315	0/003	10000
32	316	0/0024	13000
33	317	0/0020	15000
34	318	0/0016	19000
35	319	0/0012	25000
36	320	0/0010	29000
37	322	0/00067	45000
38	323	0/00054	56000

ردیف	طول موج به (nm)	ضریب نسبی تاثیر S_λ	حد برتو دریافتی به $\frac{J}{m^2}$
39	325	0/00050	60000
40	328	0/00044	68000
41	330	0/00041	73000
42	333	0/00037	81000
43	335	0/00034	88000
44	340	0/00028	110000
45	345	0/00024	130000
46	350	0/00020	150000
47	355	0/00016	190000
48	360	0/00013	230000
49	365	0/00011	270000
50	370	0/000093	320000
51	375	0/000077	390000
52	380	0/000064	470000
53	385	0/000053	570000
54	390	0/000044	680000
55	395	0/000036	830000
56	400	0/000030	1000000

پرتو های فرا بنفش

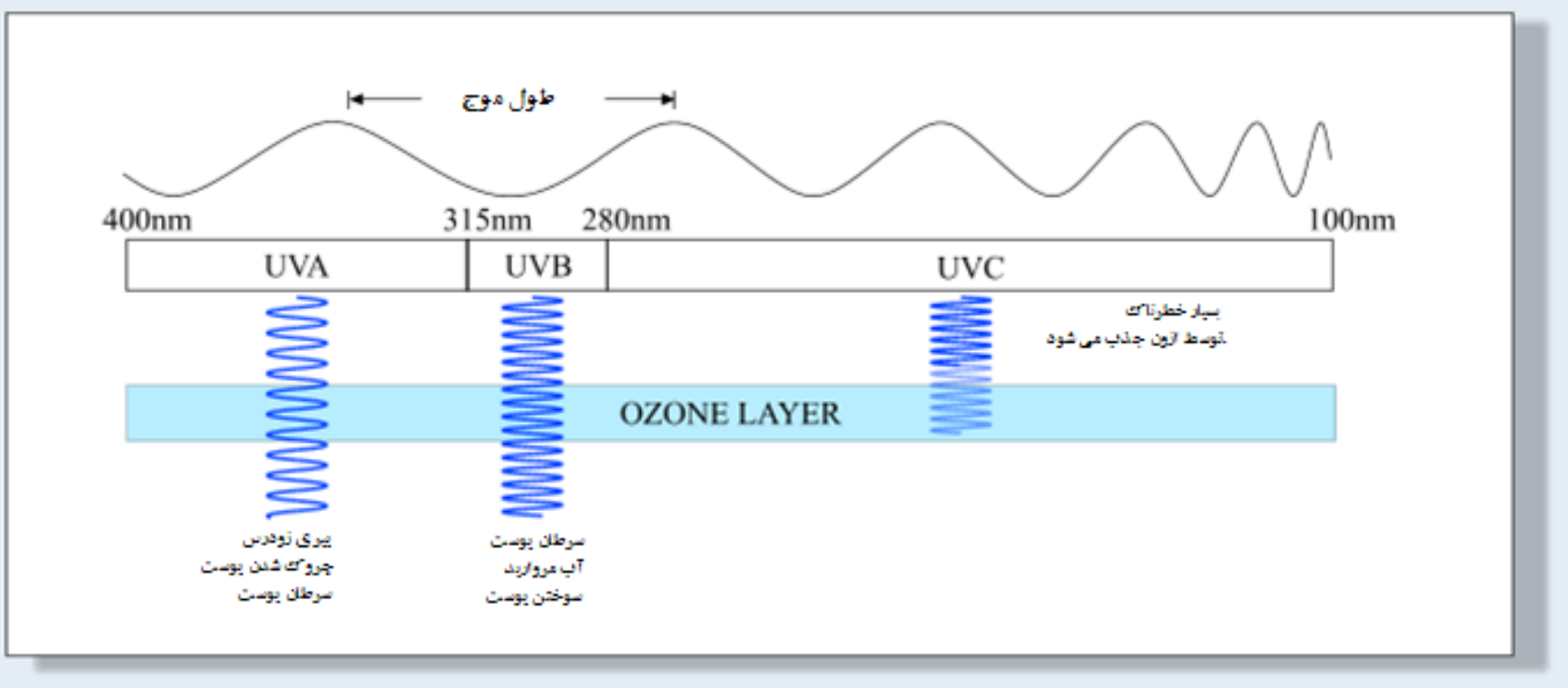

اندازه گیری و حدود پرتوهای فرابنفش

- لامپهای معمولی فرابنفش معمولا دارای طیف گسترده هستند بنابراین برای پیداکردن شدت نور آنها باید طیف لامپ را اندازه گیری کرد و شدت مؤثر پرتو را از رابطه زیر بدست آورد:

$$E_{eff} = \sum E_\lambda S_\lambda \Delta\lambda$$

- E_λ شدت پرتو در طول موج، S_λ ضریب حساسیت بدن با طول موج λ و $\Delta\lambda$ اختلاف دو طول موج متوالی است که اندازه گیری E_λ در آنها انجام می شود.
- مدت زمان مجاز قرار گرفتن در محیطی با شدت مؤثر فوق:
- یکای E_{eff}، W/m^2 است.

$$E_{eff} \times t \leq ۳۰ \, J/m^۲$$

اندازه گیری و حدود پرتوهای فرابنفش

- همچنین لازم است که درطول موج های ۳۱۵ الی ۴۰۰ نانو متر علاوه بر مراعات حد شدت مؤثر پرتو ، انرژی تابش (منظور انرژی دریافتی نیست) پرتو ماوراء بنفش در محل چشم در هر شبانه روز کمتر از $۱۰^{۴}$ ژول بر متر مربع شود.

- $E . t < 10^4$

حدود پرتوگیری

- جزئیات بیش تر در مورد حدود پرتوهای نوری در استاندارد پرتوهای غیر یونساز- حدود پرتوگیری با کد مصوب ۸۵۶۷ در دسترس است.

- این استاندارد در وب سایت سازمان انرژی اتمی ایران موجود است.
- www.aeoi.org.ir

دستگاه‌های اندازه‌گیری پرتوهای نوری

- **اسپکتروراديومترها**
- اندازه‌گیری چگالی پرتو در هر طول موج؛
- معمولا بسیار گران‌قیمت؛
- نیاز به آموزش برای کاربرد دستگاه؛
- دقت بسیار خوب.

خرید اسپکتروراديومتر برای یک مرکز در صورتی اقتصادی است که طیف وسیعی از پرتوهای نوری نیاز به اندازه‌گیری داشته‌باشد.

دستگاه‌های اندازه‌گیری پرتوهای نوری

- **رادیومترها**
- اندازه‌گیری چگالی پرتو در محدوده‌های از پیش تعیین شده‌ی طول موج؛
- ارزان‌قیمت تر از اسپکتروورادیومترها؛
- کاربرد ساده‌تر از اسپکتروورادیومترها؛
- دقت کمتر از اسپکتروورادیومترها- ولی عموما دارای دقت کافی در عمل.

دستگاه‌های اندازه‌گیری پرتوهای نوری

- **رادیومترها(ادامه)**
- برخی از رادیومترها چگالی پرتو و برخی دیگر چگالی موثر پرتو را اندازه گیری می کنند.

- در انتخاب رادیومتر با توجه به نوع کاربرد باید دستگاهی انتخاب شود که چگالی یا چگالی مؤثر را اندازه گیری می کند.

- دراغلب مراکز کار با پرتوهای نوری استفاده از رادیومتر توصیه می‌شود.

حدود پرتوهای نوری

- پس از اندازه‌گیری پرتوهای نوری مقادیر به‌دست آمده با حدود آن‌ها با توجه به استاندارد ملی ایران" پرتوهای غیریونساز- حدود پرتوگیری" با کد مصوب ۸۵۶۷ مقایسه شود.

- مقادیر بالاتر از حد: استفاده از تجهیزات حفاظتی مناسب الزامی

پرتو های فروسرخ

- پرتو های الکترو مغناطیسی با طول موج ۱۰۰۰–۰/۷۸ میکرون.
- این پرتوها از هر ماده ای که دمای آن بالا تر از صفر کلوین باشد ساطع می شود .

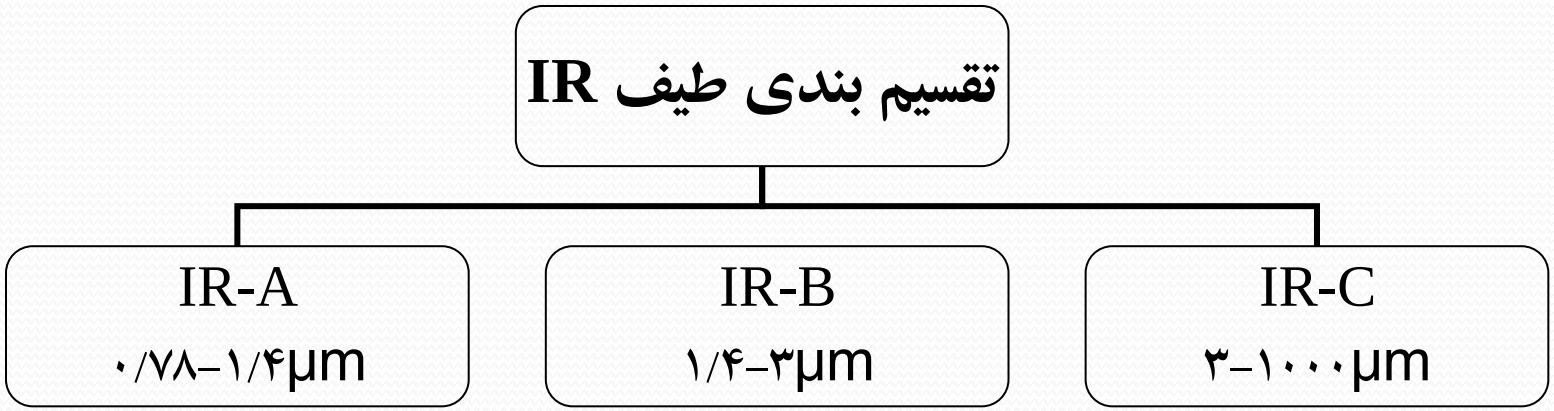

حد شدت پرتو فروسرخ در طول موج ۷۸۰ تا ۳۰۰۰ نانومتر بر اساس تاثیر گرمایی بر عدسی و قرنیه

حد شدت کل (وات بر متر مربع)	مدت زمان پرتو گیری (ثانیه)
$۱/۸\times۱۰^{۴}t^{-\frac{۳}{۴}}$	$t \leq ۱۰۰۰$
۱۰۰	$t \phi ۱۰۰۰$

پایان

با تشکر از
توجه
شما